

Marzanna Lament

Wydział Ekonomii i Finansów, Uniwersytet Radomski im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, <https://orcid.org/0000-0003-3450-5122>, m.lament@uthrad.pl

Sławomir Bukowski

Wydział Ekonomii i Finansów, Uniwersytet Radomski im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, <https://orcid.org/0000-0001-8039-895X>, s.bukowski@uthrad.pl

Integracja rynków ubezpieczeniowych – przykład krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej

Integration of insurance markets – case of the countries of Central and Eastern Europe that are members of the European Union

---

Streszczenie

Dyrektywy UE uwolniły zakłady ubezpieczeń od regulacji cen i warunków. Jednak cechy instytucjonalne i kulturowe rynków ubezpieczeniowych nadal znacznie różnią się w poszczególnych krajach. Zagadnienia związane z integracją rynków ubezpieczeniowych należy uznać za ważny obszar badawczy, po pierwsze, ze względu na znaczenie międzynarodowej integracji rynków finansowych dla ich rozwoju oraz wpływu na wzrost gospodarczy. Po drugie, rynek ubezpieczeniowy charakteryzuje się pewną specyfiką, wynikającą ze złożoności umów ubezpieczenia, która utrudnia ocenę procesów integracyjnych, co powoduje, że jest to wciąż słabo rozpoznany temat badawczy. Celem artykułu jest zbadanie stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej należących do UE. Miary integracji rynków ubezpieczeniowych zostały ustalone w odniesieniu do składki przypisanej brutto oraz do inwestycji. Przeprowadzona analiza empiryczna z zastosowaniem metod statystycznych i ekonometrycznych pozwala stwierdzić, że stopień integracji rynków ubezpieczeniowych badanych krajów wykazuje tendencję do jego dalszego wzrostu. Jednocześnie jest on niższy niż w grupie wszystkich krajów UE oraz grupie krajów obszaru euro.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia, rynek ubezpieczeniowy, integracja rynków ubezpieczeniowych, kraje Unii Europejskiej.

JEL: F36, G22

Abstract

EU directives have freed insurance companies from regulating prices and conditions. However, institutional and cultural features still differ significantly between countries. Issues related to the integration of insurance markets should be considered an important area of research for two reasons. Firstly, because of the importance that the integration of international financial markets has for their development and because of the impact of integration on economic growth. Secondly, the insurance market is fairly specific on account of the complexity of insurance contracts. This makes insurance integration difficult to assess, and for this reason, it is a poorly recognized research topic. This article examines the extent to which the insurance markets of CEE are integrated. The measures of insurance market integration have been determined with regard to gross written premium and investment. The empirical analysis is based on statistical and econometric methods and justifies the conclusion that the extent to which the insurance markets of the countries under investigation are integrated indicates a tendency for this process to continue. However, they are less integrated than the rest of the EU countries and the eurozone.

Keywords: insurance, insurance market, integration of insurance markets, country of European Union.

JEL: F36, G22

1. Wstęp

W aspekcie prawnym dyrektywy Unii Europejskiej uwolniły zakłady ubezpieczeń od regulacji cen i warunków. Jednak cechy instytucjonalne i kulturowe rynków ubezpieczeniowych nadal znacznie różnią się w poszczególnych krajach. Problem wydaje się być szczególnie aktualny w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, które podlegają procesom integracyjnym krócej niż np. kraje UE-15, a ich rynki ubezpieczeniowe są słabiej rozwinięte. Zagadnienia związane z integracją rynków ubezpieczeniowych należy uznać za ważny obszar badawczy, po pierwsze, ze względu na znaczenie międzynarodowej integracji rynków finansowych, w tym rynku ubezpieczeniowego, dla ich rozwoju oraz wpływu na wzrost gospodarczy. Po drugie, rynki ubezpieczeniowe charakteryzują się pewną specyfiką, wynikającą ze złożoności umów ubezpieczenia, w których trudno dokonać jednoznacznego porównania ich ceny, która utrudnia ocenę procesów integracyjnych, co powoduje, że jest to wciąż słabo rozpoznany temat badawczy i wymagający opracowania właściwych miar integracji rynków ubezpieczeniowych lub doskonalenia już istniejących.

Celem artykułu jest zbadanie stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej oraz odniesienie uzyskanych wyników do wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz krajów obszaru euro.

Miary integracji rynków ubezpieczeniowych zostały ustalone w odniesieniu do składki przypisanej brutto (Ilg) oraz do inwestycji (Qg). W badaniach wykorzystano dane zawarte w bazach OECD Statistics oraz EIOPA Database. Analiza wyników badań została przeprowadzona przy wykorzystaniu oprogramowania STATISTICA 13 oraz GRETL.

Artykuł składa się z czterech zasadniczych części. W pierwszej dokonano przeglądu literatury przedmiotu z zakresu integracji rynków ubezpieczeniowych. Część druga i trzecia artykułu stanowią opis metodyki badania, w drugiej części zaprezentowano miary integracji rynków ubezpieczeniowych, na podstawie których oceniono stopień integracji rynków ubezpieczeniowych, zaś w trzeciej części opisano dane statystyczne, które zostały wykorzystane w badaniach. Część czwarta artykułu to prezentacja wyników badań oraz ich odniesienie do wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz krajów obszaru euro. Wnioski z przeprowadzonych badań oraz ich odniesienie do już istniejących wyników badań z tego zakresu zawarto w podsumowaniu.

W artykule zastosowano metodę analizy piśmiennictwa naukowego – krajowego i zagranicznego, metody statystyczne i ekonometryczne oraz własne obserwacje.

Przeprowadzone badania wypełniają lukę badawczą w zakresie oceny stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej oraz przyczyniają się do rozwoju badań w zakresie integracji rynków ubezpieczeniowych, mieszczących się w dyscyplinie ekonomia i finanse.

2. Integracja rynków ubezpieczeniowych – przegląd literatury przedmiotu

Analiza badania literatury przedmiotu z zakresu integracji rynków ubezpieczeniowych pokazuje, że można je przypisać do dwóch zasadniczych grup, tj. dotyczących badania aspektów prawnych integracji oraz dotyczących aspektów ekonomicznych i finansowych. Aspekty prawne, które stanowią w pewnym sensie wstępny warunek integracji, dotyczą analiz zgodności regulacji unijnych z regulacjami krajowymi różnych aspektów funkcjonowania rynków ubezpieczeniowych. Badania w tym zakresie prowadzili m.in.: Jan Monkiewicz, Marek Monkiewicz (2022), Lech Gąsiorkiewicz, Jan Monkiewicz (2022), Maria Paola Mariani (2017), Mario Viola De Azevedo Cunha (2013), Doron Nissim (2010), M. Monkiewicz (2005), J. Monkiewicz, M. Monkiewicz (2005), J. Monkiewicz, Elżbieta Wanat-Połeć (2005), M. Fedor (2005), Jörg Finsinger (1992).

Aspekty ekonomiczne i finansowe integracji rynków ubezpieczeniowych badane są zazwyczaj w trzech obszarach, tj.:

- 1) integracja jako jeden z czynników wzrostu gospodarczego. Badania w tym zakresie prowadzili m.in.: Sławomir I. Bukowski, Marzanna Lament (2022);
- 2) integracja i jej znaczenie dla rozwoju rynków ubezpieczeniowych, zarówno w kontekście wpływu procesów integracyjnych na rozwój rynków ubezpieczeniowych, co potwierdzają badania przeprowadzone m.in. przez: Vladimira Njegomira, Borisa Marovicia (2012), Gorana Andelicia i in. (2010) oraz Johna Davida Cumminsa, Bertranda Venarda (2008), jak i wpływu rozwoju rynków ubezpieczeniowych na stopień integracji rynków ubezpieczeniowych, co potwierdzają m.in. badania przeprowadzone przez: Safeta Kozarevicia i in. (2013) oraz Thomasa Berry-Stözlze i in. (2013);
- 3) integracja jako czynnik wpływający na efektywność rynku. Badania w tym zakresie prowadzili m.in.: J. D. Cummins, Maria Rubio-Misas (2022), Dimitrios G. Giantsios, Athanasios G. Noulas (2020) oraz J. D. Cummins i in. (2017).

Analiza literatury przedmiotu pokazuje, że badania w zakresie integracji rynków ubezpieczeniowych są prowadzone odrębnie dla ubezpieczeń na życie, co potwierdzają m.in. badania przeprowadzone przez: M. Rubio-Misas (2023), oraz odrębnie dla ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych, co potwierdzają badania przeprowadzone m.in. przez: Jacoba A. Bikker, Janka Gortera (2011). Jest to uzasadnione różnicami występującymi pomiędzy wymienionymi ubezpieczeniami. Można także wskazać badania, gdzie rynek ubezpieczeniowy jest analizowany bez uwzględniania specyfiki umów ubezpieczenia i traktowany jako całość, co potwierdzają badania przeprowadzone m.in. przez: S. I. Bukowskiego, M. Lament (2022), D. G. Giantsiosa, A. G. Noulasa (2020) oraz Tomasza Jurkiewicza, Ewę Wycinę (2006). Stanowią one większość w analizowanych opracowaniach.

Analiza literatury przedmiotu w kontekście zastosowanej metodyki badania pokazuje, że stosowane są: analiza prawa – w odniesieniu do badania zgodności regulacji prawnych (np. Mariani, 2017), analizy socjologiczno-geograficzne – w odniesieniu do cech kulturowych przypisywanych poszczególnym krajom i ich społecznościom (np. Rubio-Misas, 2023), a także miary integracji – różnie określane, w niektórych

badaniach jako zestawy wskaźników charakteryzujących rynek ubezpieczeniowy (np. Kozarević i in., 2013). Badania w większości opracowań polegają na porównaniu kształtowania się wybranych wskaźników integracji na ocenianych rynkach ubezpieczeniowych przy wykorzystaniu metod statystycznych i ekonometrycznych (np. Bukowski, Lament, 2022 oraz Cummins, Rubio-Misas, 2022).

Warto zwrócić uwagę, że procesy integracyjne na rynkach ubezpieczeniowych badane są także w aspekcie wpływu na nie kryzysu gospodarczego (np. Cummins, Rubio-Misas, 2022 oraz Giantsios, Noulas, 2020). Przeprowadzone badania potwierdzają, że kryzys przyczynił się do spowolnienia procesów integracyjnych na rynkach ubezpieczeniowych.

Wybrane wyniki badania literatury przedmiotu z zakresu integracji rynków ubezpieczeniowych przedstawiono w tabeli 1.

Analiza przeprowadzonych badań literatury przedmiotu pokazuje, że tematyka integracji rynków ubezpieczeniowych jest ważnym obszarem badawczym, analizowanym w wielu aspektach, w różnym zakresie oraz wywołującym różne skutki. Niewątpliwie na stopień integracji rynków ubezpieczeniowych ma wpływ data przystąpienia do Unii Europejskiej oraz rozwój rynków ubezpieczeniowych, które w pewnym stopniu są ze sobą powiązane. Na potrzeby artykułu sformułowano następującą hipotezę badawczą: stopień integracji rynków ubezpieczeniowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej jest niższy niż wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz krajów obszaru euro.

Tabela 1.

Wybrane wyniki badania literatury przedmiotu z zakresu integracji rynków ubezpieczeniowych

Rok	Autor	Przedmiot badań	Zakres podmiotowy badań	Okres badań	Wyniki badań
2023	M. Rubio-Misas	Rola kultury narodowej w integracji rynków ubezpieczeń na życie w strefie euro	7 rynków ubezpieczeniowych strefy euro	2004–2019	Kultura narodowa poprawia wyniki w zakresie kosztów i przychodów oraz integrację rynków ubezpieczeń na życie w strefie euro
2022	D. J. Cummins, M. Rubio-Misas	Analiza integracji i konwergencji zarówno pod względem wydajności, jak i luki technologicznej	10 rynków ubezpieczeń na życie w UE	2008–2014	Globalny kryzys doprowadził do spowolnienia postępów w integracji i konwergencji w zakresie efektywności i luki technologicznej rynków ubezpieczeń na życie w UE pod względem efektywności kosztowej, ale nie pod względem efektywności przychodów
2022	S. I. Bukowski, M. Lament	Ocena stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych UE oraz jego wpływu na wzrost gospodarczy krajów UE oraz krajów strefy euro. Analiza wpływu polityki monetarnej na procesy integracyjne rynków ubezpieczeniowych	Rynki ubezpieczeniowe UE oraz strefa euro	1999–2019	Wskaźniki integracji rynków ubezpieczeniowych zarówno w całej UE, jak i w strefie euro są bardzo podobne, choć nieco wyższe w strefie euro. Występuje statystycznie istotny wpływ integracji rynków ubezpieczeniowych na wzrost gospodarczy

Rok	Autor	Przedmiot badań	Zakres podmiotowy badań	Okres badań	Wyniki badań
2020	D. G. Giantsios, A. G. Noulas	Autorzy oszacowali efektywność przychodów i konwergencję efektywności rynków ubezpieczeniowych	22 rynki ubezpieczeniowe UE	2006–2014	Wyniki pokazują, że średnia efektywność przychodów jest stosunkowo stabilna w latach 2006–2014, z zauważalnym spadkiem w latach 2006–2008 z powodu globalnego kryzysu finansowego
2018	J. D. Cummins, M. Rubio-Misas	Wpływ integracji rynków ubezpieczeń na życie na ich efektywność	Rynki ubezpieczeniowe UE	1998–2011	Deregulacja rynków ubezpieczeń na życie wpływa na poprawę ich efektywności
2017	M. P. Mariani	Ocena wpływu unijnych przepisów ubezpieczeniowych na poziom konkurencji i integracji rynku ubezpieczeniowego	Kraje UE	Analiza regulacji prawnych z 2014 r.	Krytyczna ocena wpływu unijnych przepisów ubezpieczeniowych na poziom konkurencji i integracji rynku
2013	M. Viola De Azevedo Cunha	Wpływ regulacji w zakresie ochrony danych na integrację rynków finansowych i ubezpieczeniowych	Francja, Włochy, Wielka Brytania	Analiza regulacji prawnych obowiązujących w latach 1995–2012	Opracowano zalecenia dotyczące aktualizowania prawodawstwa UE w zakresie ochrony danych
2013	S. Kozarević, E. Kozarević, E. Šiljegović	Analiza integracji rynków ubezpieczeniowych krajów bałkańskich	Rynki ubezpieczeniowe Albanii, Bośni, Hercegowiny, Chorwacji, Macedonii, Serbii	2002–2011	Na proces integracji rynków ubezpieczeniowych wpływa ich rozwój
2010	G. B. Andelić, I. Ćosić, V. Daković	Wpływ globalizacji na rozwój rynków ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych	Rynki ubezpieczeniowe i reasekuracyjne Europy Wschodniej	2000–2008	Procesy globalizacyjne i integracyjne wpływają na rozwój rynków ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych
2006	T. Jurkiewicz, E. Wycinka	Ocena stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych w Europie	Kraje Europy	1999	Rynki ubezpieczeniowe w Europie charakteryzują się niskim stopniem integracji
2002	R. Beckmann, C. Eppendorfer, M. Neimke	Zakres integracji unijnego rynku ubezpieczeń na życie i ubezpieczeń innych niż ubezpieczenia na życie. Głównym wskaźnikiem integracji jest udział w rynku (oparty na składce) firm zagranicznych na rynkach krajowych	Kraje UE-15	1990–1999	Badania wykazały postęp w integracji rynków ubezpieczeniowych oraz wskazały przeszkody w integracji rynków ubezpieczeniowych
1992	J. Finsinger	Analiza relacji między kanałami dystrybucji a regulacjami krajowymi w zakresie ubezpieczeń	9 krajów UE	Analiza regulacji prawnych z 1990 r.	Stwierdzono wpływ regulacji prawnych na efektywność funkcjonowania zakładów ubezpieczeń – usługi ubezpieczeniowe w krajach o wysokim stopniu regulacji prawnych są droższe o 74% (średnio) w stosunku do krajów o niskim stopniu regulacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rubio-Misas (2023), Cummins, Rubio-Misas (2022), Bukowski, Lament (2022), Giantsios, Noulas (2020), Cummins, Rubio-Misas (2018), Mariani (2017), Viola De Azevedo Cunha (2013), Kozarević i in. (2013), Andelić i in. (2010), Beckmann i in. (2002), Jurkiewicz, Wycinka (2006), Finsinger (1992).

3. Wskaźniki stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych

W badaniach wykorzystano wskaźniki stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych opisane szczegółowo z uzasadnieniem ich przyjęcia przez S. I. Bukowskiego i M. Lament (2022). Są to wskaźniki: Π_g – stopień integracji rynków ubezpieczeniowych ustalony na podstawie składki przypisanej brutto i Q_g – stopień integracji rynków ubezpieczeniowych ustalony na podstawie inwestycji.

Konstrukcja wskaźnika stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych ustalonego na podstawie składki przypisanej brutto przedstawia się następująco:

$$W_{(hi,t)}^T = WP_{(hi,t)} + WP_{(fi,t)} \quad (1)$$

$$\Pi_{i,t} = \frac{W_{fi,t}}{W_{hfi,t}^T} \quad (2)$$

gdzie:

$WP_{hi,t}$ – składka przypisana brutto krajowych zakładów ubezpieczeń (ogółem – wszystkie rodzaje ubezpieczeń) z ubezpieczeń dla rezydentów krajowych, kraj i -ty w okresie t ,

$WP_{fi,t}$ – składka przypisana brutto krajowych zakładów ubezpieczeń (ogółem – wszystkie rodzaje ubezpieczeń) z ubezpieczeń dla rezydentów zagranicznych w regionie (zakłady ubezpieczeń krajowe bezpośrednio), kraj i -ty w okresie t ,

$WP_{hfi,t}^T$ – składka przypisana brutto krajowych zakładów ubezpieczeń dla rezydentów krajowych oraz dla rezydentów zagranicznych, kraj i -ty w okresie t (US Dollar, Million),

$\Pi_{i,t}$ – stopień integracji kraju i -tego w okresie t z zagranicznymi rynkami ubezpieczeń w zakresie składki przypisanej brutto.

Im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższy stopień integracji kraju i -tego w okresie t z zagranicznymi rynkami ubezpieczeń.

Dla grupy krajów wskaźnik stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych w zakresie składki przypisanej brutto został ustalony następująco:

$$\Pi_g = \frac{\sum_{i=1}^n \Pi_{i,t} d_{i,t}}{\sum_{i=1}^n d_{i,t}} \quad (3)$$

gdzie:

$d_{i,t}$ – liczba mieszkańców w kraju i -tym w okresie t , jako waga,

Π_g – stopień integracji rynków ubezpieczeniowych ustalony na podstawie składki przypisanej brutto.

Im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższy stopień integracji rynków ubezpieczeniowych w grupie n krajów w okresie t .

Konstrukcja wskaźnika stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych ustalonego na podstawie inwestycji przedstawia się następująco:

$$Q_{i,t}^p = \frac{PI_{i,t}^h + PI_{i,t}^f}{GDP_{i,t}} \quad (4)$$

gdzie:

$PI_{i,t}^h$ – inwestycje portfelowe firm ubezpieczeniowych kraju i -tego za granicą w okresie t ,

$PI_{i,t}^f$ – inwestycje portfelowe zagranicznych firm ubezpieczeniowych w kraju i w okresie t ,

$GDP_{i,t}$ – PKB w kraju i -tym w okresie t ,

$Q_{(i,t)}^p$ – stopień integracji kraju i -tego w okresie t z zagranicznymi rynkami ubezpieczeń w zakresie inwestycji.

Im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższy stopień integracji kraju i -tego w okresie t z zagranicznymi rynkami ubezpieczeń.

Dla grupy krajów wskaźnik stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych w zakresie inwestycji został ustalony następująco:

$$Q_g = \frac{\sum_{i=1}^n Q_{i,t}^p d_{i,t}}{\sum_{i=1}^n d_{i,t}} \quad (5)$$

gdzie:

$d_{i,t}$ – liczba mieszkańców w kraju i -tym w okresie t , jako waga,

Q_g – stopień integracji rynków ubezpieczeniowych ustalony na podstawie inwestycji. Im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższy stopień integracji rynków ubezpieczeniowych w grupie n krajów w okresie t (Bukowski, Lament, 2022, s. 100).

Omówione powyżej wskaźniki zostały wykorzystane w niniejszym artykule do oceny stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej.

4. Dane statystyczne

Zakres podmiotowy badań obejmuje kraje Europy Środkowo-Wschodniej należące do Unii Europejskiej, tj. Bułgarię, Chorwację, Czechy, Estonię, Węgry, Litwę, Łotwę, Polskę, Rumunię, Słowację oraz Słowenię. W badaniach wykorzystano dane zawarte w bazach OECD Statistics oraz EIOPA Database. Okres badania obejmował lata 1999–2019. Analiza wyników badań została przeprowadzona przy wykorzystaniu oprogramowania STATISTICA 13 oraz GRETL. W celu zobrazowania zakresu badanych zmiennych obejmujących dane o rynkach ubezpieczeniowych oraz ich rozkładów w badanym okresie w tabelach 2 i 3 zostały zaprezentowane statystyki podstawowe badanych zmiennych.

Tabela 2.

Statystyki podstawowe badanych zmiennych charakteryzujących rynki ubezpieczeniowe krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej w latach 1999–2019 – składka przypisana brutto

Wyszczególnienie	$WP_{ni,t}$	$WP_{fi,t}$	$WP_{hfi,t}^T$
N ważnych	231	231	231
Średnia	2867,01	45,85	2912,87
Mediana	1161,63	0,00	1259,13
Maximum	24641,33	547,42	24641,33
Minimum	95,66	0,00	95,66
Wariancja	17598162	9935,21	17559392
Odchylenie standardowe	4195,01	99,67	4190,39

Uwaga:

$WP_{ni,t}$ – składka przypisana brutto krajowych zakładów ubezpieczeń (ogółem – wszystkie rodzaje ubezpieczeń) z ubezpieczeń dla rezydentów krajowych, kraj i -ty w okresie t (US Dollar, Million),

$WP_{fi,t}$ – składka przypisana brutto krajowych zakładów ubezpieczeń (ogółem – wszystkie rodzaje ubezpieczeń) z ubezpieczeń dla rezydentów zagranicznych w regionie (zakłady ubezpieczeń krajowe bezpośrednio), kraj i -ty w okresie t (US Dollar, Million),

$WP_{hfi,t}^T$ – składka przypisana brutto krajowych zakładów ubezpieczeń dla rezydentów krajowych oraz dla rezydentów zagranicznych, kraj i -ty w okresie t (US Dollar, Million).

Źródło: obliczenia własne na podstawie programu STATISTICA 13.

Tabela 3.

Statystyki podstawowe badanych zmiennych charakteryzujących rynki ubezpieczeniowe krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej w latach 1999 – 2019 – inwestycje portfelowe zakładów ubezpieczeń

Wyszczególnienie	PI_{it}^h	PI_{it}^f
N ważnych	231	231
Średnia	808,7	3288,158
Mediana	0,00	865,3320
Maximum	5766,96	26051,84
Minimum	0,00	0,00
Wariancja	2190349	26071280
Odchylenie standardowe	1479,98	5106,004

Uwaga:

PI_{it}^h – inwestycje portfelowe zakładów ubezpieczeń kraju i -tego za granicą w okresie t (US Dollar, Million),

PI_{it}^f – inwestycje portfelowe zagranicznych zakładów ubezpieczeń w kraju i w okresie t (US Dollar, Million).

Źródło: obliczenia własne na podstawie programu STATISTICA 13.

Zarówno analiza danych dotyczących kształtowania się składki przypisanej brutto na rynkach ubezpieczeniowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej, ujętych w tabeli 2, jak i analiza danych

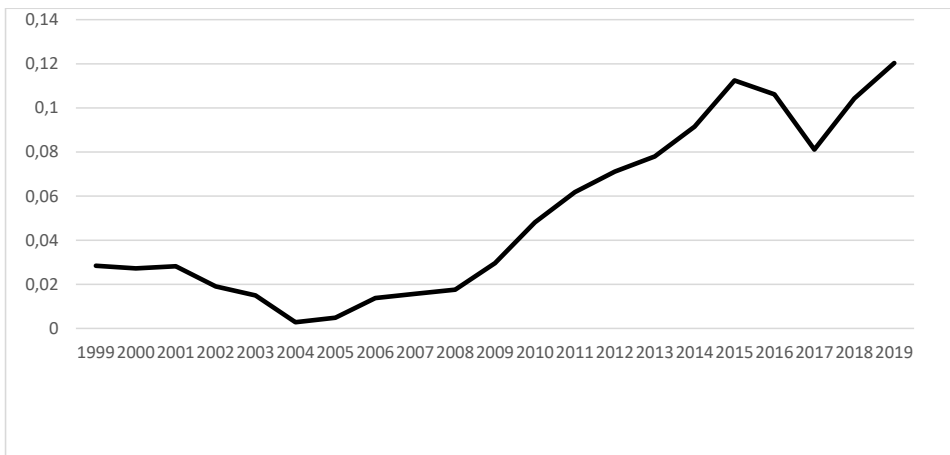
ujętych w tabeli 3, dotyczących działalności inwestycyjnej zakładów ubezpieczeń prowadzących działalność na rynkach ubezpieczeniowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej pokazują, że są one zróżnicowane wewnątrz. Wskazują na to zarówno wariancja oraz odchylenie standardowe, które obrazują rozproszenie wokół średniej, jak i zmienne oceniające wartości maksymalne i minimalne, które wskazują na znaczne zróżnicowanie rozkładów badanych zmiennych. Przyczyn rozbieżności należy doszukiwać się w występujących w badanych krajach różnicach w rozwoju rynków ubezpieczeniowych.

5. Wyniki badań

Analiza kształtowania się stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych w badanej grupie krajów mierzonego wskaźnikiem IIg, dotyczącym składki przypisanej brutto, wskazuje na rosnącą jego tendencję począwszy od 2004 r. Zostało to przedstawione na rysunku 1.

Rysunek 1.

Stopień integracji rynków ubezpieczeniowych badanych krajów Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1999–2019 mierzony wskaźnikiem IIg

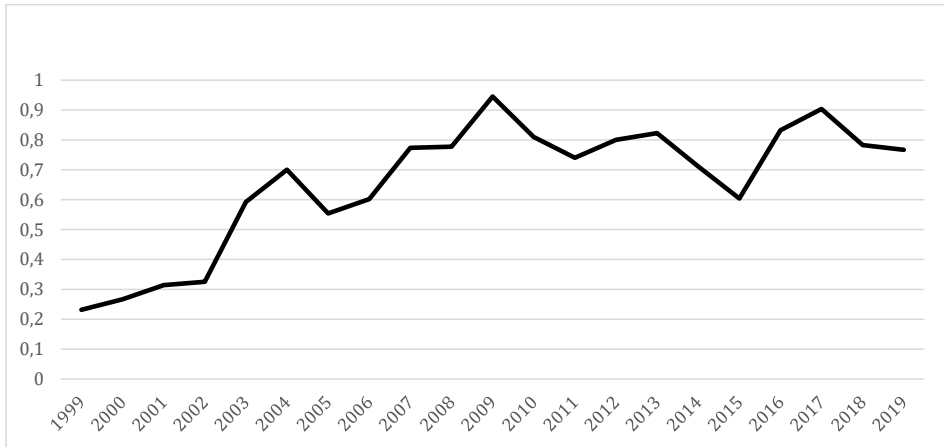

Źródło: szacunek własny.

Kształtowanie się wskaźnika Qg dotyczącego inwestycji portfelowych potwierdza tendencję występującą przy ocenie stopnia integracji, mierzonego wskaźnikiem IIg dotyczącym składki przypisanej brutto. Zostało to przedstawione na rysunku 2.

Rysunek 2.

Stopień integracji rynków ubezpieczeniowych krajów badanych Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1999–2019 mierzony wskaźnikiem Qg

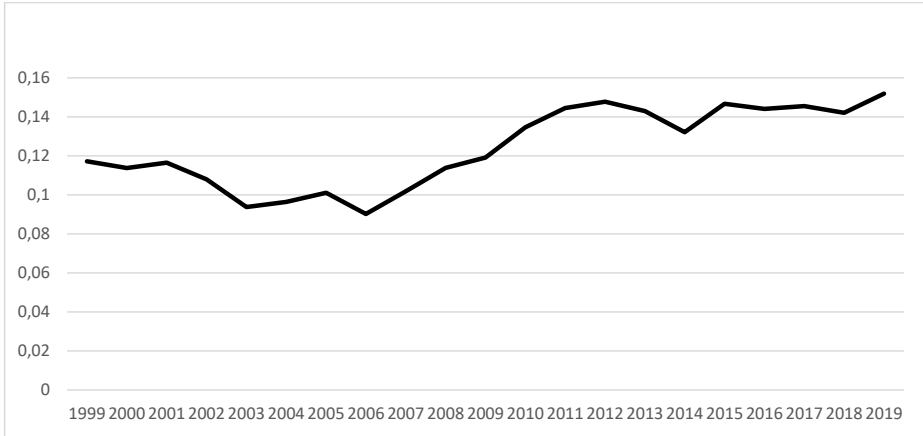
Źródło: szacunek własny.

Warto podkreślić, że w przypadku próby obejmującej wszystkie kraje członkowskie Unii Europejskiej, jak też próby obejmującej tylko kraje obszaru euro tendencje w kształtowaniu się stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych są podobne (zob. Bukowski, Lament, 2022, s. 117–119). Należy jednak zauważyć, że wzrost wskaźników stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych w odniesieniu do badanej grupy krajów cechował się znacznie większą dynamiką niż wskaźniki stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych wszystkich krajów członkowskich oraz krajów obszaru euro. Dotyczy to zarówno wskaźnika IIG, jak i wskaźnika Qg. Należy również zauważyć znacznie większe wahania wskaźników, zwłaszcza wskaźnika Qg. Oznacza to, że procesy integracyjne rynków ubezpieczeniowych w badanej grupie krajów przebiegały w sposób bardziej intensywny i zróżnicowany, co może wynikać z odmiennych cech instytucjonalnych i kulturowych rynków ubezpieczeniowych badanych krajów.

Poniżej zostały zaprezentowane wyniki badań dla krajów członkowskich Unii Europejskiej (rysunek 3 – w odniesieniu do wskaźnika IIG oraz rysunek 4 – w odniesieniu do wskaźnika Qg) oraz dla krajów obszaru euro (rysunek 5 – w odniesieniu do wskaźnika IIG oraz rysunek 6 – w odniesieniu do wskaźnika Qg).

Rysunek 3.

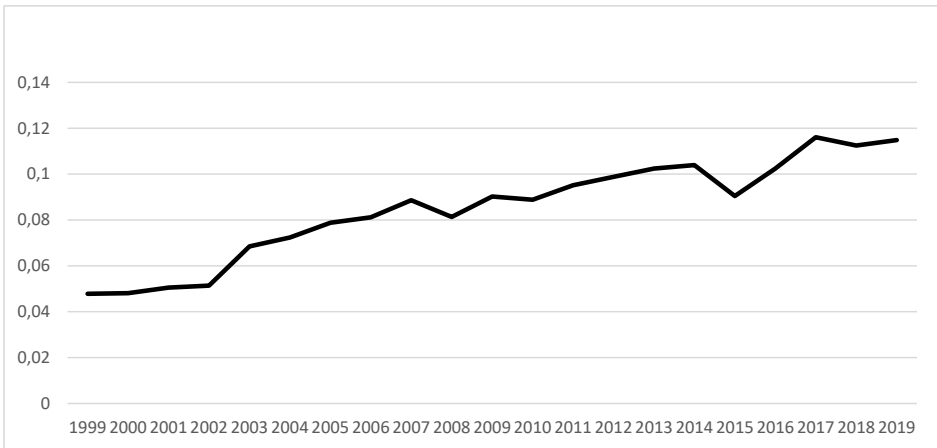
Stopień integracji rynków ubezpieczeniowych krajów UE w latach 1999–2019 mierzony wskaźnikiem I_{lg}

Źródło: Bukowski, Lament (2022, s. 117–119).

Rysunek 4.

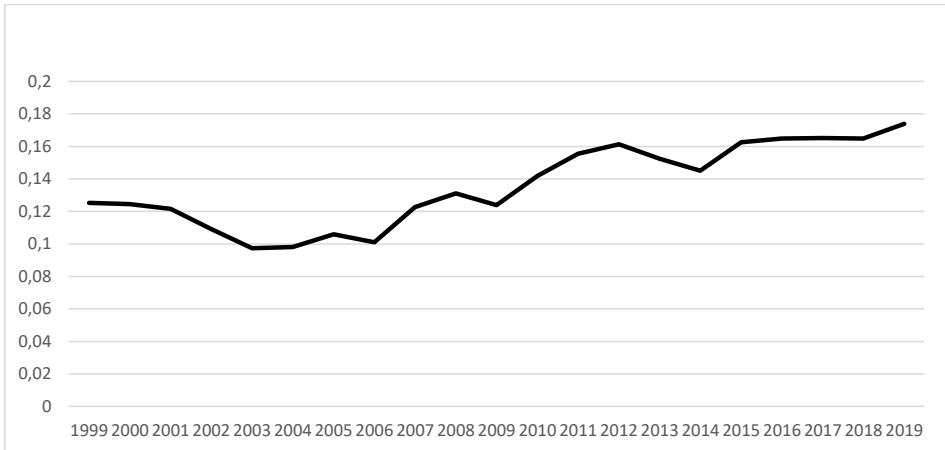
Stopień integracji rynków ubezpieczeniowych krajów UE w latach 1999–2019 mierzony wskaźnikiem Q_g

Źródło: Bukowski, Lament (2022, s. 117–119).

Rysunek 5.

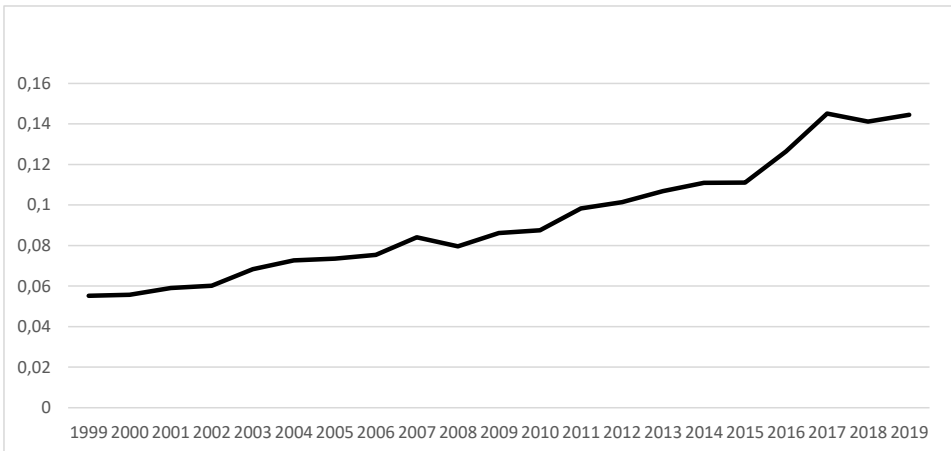
Stopień integracji rynków ubezpieczeniowych krajów obszaru euro w latach 1999–2019
mierzony wskaźnikiem Ig

Źródło: Bukowski, Lament (2022, s. 117–119).

Rysunek 6.

Stopień integracji rynków ubezpieczeniowych krajów obszaru euro w latach 1999–2019
mierzony wskaźnikiem Qg

Źródło: Bukowski, Lament (2022, s. 117–119).

Analiza wartości wskaźników stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych w grupie badanych krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej pokazuje, że są one niższe niż wartość tych wskaźników w grupie wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej czy też w grupie krajów obszaru

euro. Nie są to jednak różnice duże w odniesieniu do okresu od 2015 r., gdyż okres wcześniejszy charakteryzuje się znacznymi różnicami w stopniu integracji rynków ubezpieczeniowych pomiędzy badaną grupą krajów Unii Europejskiej a wszystkimi krajami członkowskimi Unii Europejskiej oraz krajami z obszaru euro. Dotyczy to stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych mierzonego zarówno składką przypisaną brutto, jak i inwestycjami. Jest oczywiste, że procesy integracji rynków ubezpieczeniowych w krajach tzw. starej UE-15 trwają znacznie dłużej, poza tym większość tych krajów jest w obszarze euro. Brak barier związanych z kursem walutowym i ryzykiem kursowym jest tutaj bardzo istotnym czynnikiem wzmacniającym integrację.

Wskaźnik IIg w przypadku badanej grupy krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej wzrastał systematycznie począwszy od 2004 r. Można wyjaśnić to przystąpieniem badanych krajów Europy Środkowo-Wschodniej do Unii Europejskiej, co zlikwidowało ostatnie bariery w przepływie kapitału i swobodzie działalności gospodarczej w sektorze ubezpieczeń (zasada jednolitej licencji, implementacja regulacji unijnych dotyczących sektora ubezpieczeń). Podobna tendencja występuje w przypadku wskaźnika Qg. Oczywiście kształt krzywej Qg odbiega nieco od krzywych Qg dla całej UE i obszaru euro, ale wynika to ze specyficznych cech rynków ubezpieczeniowych w Bułgarii i Rumunii, gdzie są one mniej rozwinięte i umiędzynarodowione w stosunku do rynków ubezpieczeniowych pozostałych krajów badanej grupy.

Warto również podkreślić, że w przypadku rynków ubezpieczeniowych i w przeciwieństwie do rynków akcji, obligacji skarbowych, obligacji korporacyjnych, rynku kredytowo-depozytowego nie wystąpił negatywny wpływ kryzysu finansowego i fiskalnego w Unii Europejskiej, a w szczególności w obszarze euro na procesy integracyjne. O ile w przypadku pozostałych segmentów rynku finansowego miały miejsce zjawiska fragmentacji (dezintegracji) rynków finansowych¹, o tyle w przypadku rynków ubezpieczeniowych procesy integracji były kontynuowane bez przeszkód (Bukowski, Lament, 2022, s. 108–120).

6. Podsumowanie

Przeprowadzone badania pozwoliły na pozytywne zweryfikowanie sformułowanej hipotezy badawczej: stopień integracji rynków ubezpieczeniowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej jest niższy niż wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz krajów obszaru euro. W badanej grupie należy zauważyć intensywny wzrost procesów integracyjnych od 2004 r. zwłaszcza w odniesieniu do wskaźnika stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych ustalonego na podstawie składki przypisanej brutto (IIg). Analizowane procesy integracyjne rynków ubezpieczeniowych należy także ocenić jako bardziej intensywne i nierównomierne niż procesy integracyjne mające miejsce we wszystkich

¹ Zob. więcej o fragmentacji rynków w okresie kryzysu finansowego i fiskalnego w UE: Bukowski (2020, s. 88–90); Bukowski, Lament (2022, s. 75–8); Horvath (2017).

krajach członkowskich Unii Europejskiej, jak również w krajach obszaru euro, które przebiegały w badanym okresie w sposób równomierny, wykazując tendencję wzrostową.

Zaprezentowane badania nawiązują do badań przeprowadzonych przez S. I. Bukowskiego, M. Lament (2022) w odniesieniu do wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz do krajów obszaru euro, a uzyskane wyniki należy uznać za zbliżone. Stopień integracji rynków ubezpieczeniowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej wykazuje tendencję wzrostową, podobnie jak wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz krajów obszaru euro. Jednak analiza procesów integracyjnych badanych grup pokazuje, że charakteryzują się one odmiennym przebiegiem w zakresie intensywności procesów integracyjnych oraz równomierności ich rozkładów.

Odmienne wyniki badań uzyskali T. Jurkiewicz, E. Wycinka (2006), którzy badali rynki ubezpieczeniowe krajów Europy w 1999 r. Wykazały one niski stopień integracji rynków ubezpieczeniowych. Uwzględniając badany rok, trudno się z tym nie zgodzić, badanie zostało przeprowadzone przed przystąpieniem znacznej liczby krajów europejskich do Unii Europejskiej oraz przed zlikwidowaniem barier w przepływie kapitału i swobodzie działalności gospodarczej w sektorze ubezpieczeń.

Uwzględniając zakres podmiotowy badań – kraje Europy Środkowo-Wschodniej, należy odnieść się także do wyników uzyskanych przez S. Kozarevicia i in. (2013) – badań krajów bałkańskich, które wykazały wpływ rozwoju rynków ubezpieczeniowych na procesy integracyjne, oraz do badań G. Andelicia i in. (2010) – badania krajów Europy Wschodniej, w których autorzy wykazali odwrotną zależność, tj. wpływ procesów globalizacyjnych na rozwój rynków ubezpieczeniowych. Należy jednak zauważyć, że w wymienionych badaniach zastosowano inną metodykę, tj. dokonano analizy rozwoju badanych rynków ubezpieczeniowych przy wykorzystaniu charakterystycznych dla nich wskaźników. Wnioski z badań należy jednak uznać za zbliżone do uzyskanych przez autorów niniejszego artykułu.

Podsumowując, należy stwierdzić, że rynki ubezpieczeniowe krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej wykazują rosnącą tendencję w zakresie procesów integracyjnych, co wynika z oceny stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych badanych krajów mierzonego zarówno składką przypisaną brutto (IIg), jak i inwestycjami (Qg), które wykazują tendencję wzrostową.

Dalsze badania powinny dotyczyć oceny stopnia integracji rynków ubezpieczeniowych krajów Unii Europejskiej w kolejnych okresach, aby móc ocenić ich stan, jak również w podziale na mniejsze grupy, bardziej homogeniczne, aby móc dokonać porównania stopnia integracji z najlepiej rozwiniętymi rynkami ubezpieczeniowymi. Celowe byłoby także badanie czynników determinujących rozwój integracji rynków ubezpieczeniowych i wskazanie jej barier i ograniczeń. Będzie to stanowiło przedmiot dalszych badań autorów niniejszego artykułu.

Bibliografia

- Andelić, G. B., Ćosić, I., Daković, V. (2010). The impact of globalization on the insurance and reinsurance market of Eastern Europe. *South East European Journal of Economics and Business*, 4, 95–112. <https://doi.10.2478/v10033-010-0010-7>
- Beckmann, R., Eppendorfer, C., Neimke, M. (2002). *Financial Integration within the European Union: Towards a Single Market for Insurance*. Ruhr: Universität Bochum, Institut für Europäische Wirtschaft, Diskussionsbeiträge 40, s. 1–25, <https://mpr.a.uni-muenchen.de/id/eprint/5280> [dostęp: 15.06.2023].
- Berry-Stölzle, T., Hoyt, R. E., Wende, S. (2013). Capital market development, competition, property rights, and the value of insurer product-line diversification: a cross-country analysis. *Journal of Risk and Insurance*, 80(2), 423–459. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6975.2012.01470.x>
- Bikker, J. A., Gorter, J. (2011). Restructuring of the Dutch non-life insurance industry: consolidation, organizational form and focus. *Journal of Risk and Insurance*, 78, 164–184. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6975.2010.01369.x>
- Bukowski, S. I. (2020). *Financial Integration in the European Monetary Union*. New York & London: Taylor & Francis Group Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429200496>
- Bukowski, S. I., Lament, M. (2022). *Insurance Markets Integration in the European Union*. New York & London: Taylor & Francis Group Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003227762>
- Cummins, D. J., Rubio-Misas, M. (2022). Integration and convergence in efficiency and technology gap of European life insurance markets. *Annals of Operations Research*, 315, 93–119. <https://doi.org/10.1007/s10479-022-04672-w>
- Cummins, J. D., Rubio-Misas, M. (2018). *Integration and efficiency convergence in European life insurance markets*, https://EFMA2018_0482_fullpaper.pdf [dostęp: 15.06.2023].
- Cummins, J. D., Rubio-Misas, M., Vencappa, D. (2017). Competition, efficiency and soundness in European life insurance markets. *Journal of Financial Stability*, 28, 68–78. <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2016.11.007>
- Cummins, J. D., Venard, B. (2008). Insurance market dynamics: between global developments and local contingencies. *Risk Management and Insurance Review*, 11(2), 295–326. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6296.2008.00142.x>
- EIOPA Database (2022). *Insurance statistics*, https://www.eiopa.europa.eu/tools-and-data/statistics-and-risk-dashboards/insurance-statistics_en [dostęp: 16.06.2022].
- Fedor, M. (2005). Nowe standardy rachunkowości i nadzoru. W: J. Monkiewicz (red.), *Jednolity rynek ubezpieczeniowy w Unii Europejskiej. Procesy rozwoju i integracji*. Bydgoszcz & Warszawa: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Finsinger, J. (1992). European Market Integration and the European Insurance Industry: Reasons for Trade, Barriers to Entry, Distribution Channels, Regulation and Price Levels. W: G. Winckler (red.), *Tax Harmonization and Financial Liberalization in Europe*. London: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-1-349-22008-3_17
- Gąsioriewicz, L., Monkiewicz, J. (2022). *Innovation in financial services. Balancing public and private interests*. New York & London: Taylor & Francis Group Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003051664>
- Giantsios, D. G., Noulas, A. G. (2020). Efficiency and convergence in the European life insurance industry. *Multinational Finance Journal*, 24(1/2), 67–91.
- Horvath, R. (2017). Financial Market Fragmentation and Monetary Transmission in the Euro Area: What Do We Know?. *Journal of Economic Policy Reform*, 21(4), 319–334.
- Jurkiewicz, T., Wycinka, E. (2006). Evaluation of the degree of integration among European insurance markets. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica*, 196, 277–290.
- Kozarević, S., Kozarević, E., Šiljegović, E. (2013). Insurance Market Development in the Context of Integration to the European Union: a Case of the Western Balkans. *International Journal of Economic Perspectives*, 7(1), 9–23.
- Mariani, M. P. (2017). From Market Fragmentation to Market Integration in the EU Insurance Industry: Can EU Regulation Unify What is Separate at Birth?. *European Law Review*, 42(5), 657–676, <https://hdl.handle.net/11565/3995650> [dostęp: 15.06.2023].
- Monkiewicz, J., Monkiewicz, M. (2022). Regulatory and supervisory systems and financial innovations: challenges, impacts, prospects. W: L. Gąsioriewicz, J. Monkiewicz (red.), *Innovation in financial services. Balancing public and private interests*. New York & London: Taylor & Francis Group Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003051664>
- Monkiewicz, J., Monkiewicz, M. (2005). Jednolity rynek finansowy Unii Europejskiej. W: J. Monkiewicz (red.), *Jednolity rynek ubezpieczeniowy w Unii Europejskiej. Procesy rozwoju i integracji*. Bydgoszcz & Warszawa: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Monkiewicz, J., Wanat-Połeć, E. (2005). Nadzór nad jednolitym rynkiem ubezpieczeń w Unii Europejskiej. W: J. Monkiewicz (red.), *Jednolity rynek ubezpieczeniowy w Unii Europejskiej. Procesy rozwoju i integracji*. Bydgoszcz & Warszawa: Oficyna Wydawnicza Branta.

- Monkiewicz, M. (2005). Regulacyjna baza jednolitego rynku ubezpieczeń Unii Europejskiej. W: J. Monkiewicz (red.), *Jednolity rynek ubezpieczeniowy w Unii Europejskiej. Procesy rozwoju i integracji*. Bydgoszcz & Warszawa: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Njegomir, V., Marović, B. (2012). Contemporary trends in the global insurance industry. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 44, 134–142. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.013>
- Nissim, D. (2010). *Analysis and valuation of insurance companies*. Center for Excellence in Accounting and Security Analysis CEASA, Industry Study Number Two, Columbia Business School.
- OECD Statistics (2021). *Insurance Statistics*, <https://stats.oecd.org> [dostęp: 16.06.2022].
- Rubio-Misas, M. (2023). Culture and Integration of Euro Zone Life Insurance Markets. *European Journal of Finance*, 29(12), 235–256. <https://doi.org/10.1080/1351847X.2023.2227228>
- Viola De Azevedo Cunha, M. (2013). *Market Integration Through Data Protection: An Analysis of the Insurance and Financial Industries in the EU*. Dordrecht: Springer, <https://hdl.handle.net/1814/26219>.